

Il trauma da la guerra e da l'exil

Litteratura catalana a l'Universitat da Turitg

DA GUIU SOBIELA-CAANITZ

■ **L'uscheditga «guerra civila spagnola» (1936–1939), vairamain in conflict internaziunal, ha stimulà giuvens «antifascists» sco er, pli darar, da la dregta extrema da passar las Pireneas u l'ocean per cumbatter cun las armadas da la republica u da ses inimis.** Giuvens Austriacs senza passaport, adversaris dal «Ständestaat» da chancelier Kurt von Schuschnigg (1897–1977), entravan adascus en il Grischun e viaggiavan vinavant fin a Basilea e la Catalogna republicana. «Ins als manava da Puntina a Landeck ed en Paznaun enfin ad Ischgl [antruras Isla], (...) lura sur il Cuolmen d'Fenga (...) e giu per la Val Sinestra fin a la staziun da Scuol. In auter passadi manava da Galtür [antruras Cuttūra] en il Jämtal e sur il Futschöl ad Ardez (...). Tenor [il veteran Eduard] Rabofsky èn tschients voluntaris arrivads uschia en Spagna sur l'Engiadina u sur Claustra» (1). A Basilea han manischnunz da tram laschè passar tschients da quels giuvens enfin a Saint-Louis/Alsazia. Auturs renumads han scrit regurdientschas da lezza guerra, per exempel Georges Bernanos (1888–1948: «Les Grands Cimetières sous la lune»), Ernest Miller Hemingway (1899–1961: «For Whom the Bell Tolls») e George Orwell (1903–1950: «Homage to Catalonia»). I s'enclegia che la guerra ha bullà la litteratura catalana anc pli profundamain. La pli gronda part da Catalogna è restada en la zona republicana fin a schaner 1939. Bliers giuvens han cumbattè en l'armada da la regenza legala; lur èn nundumbraivels scripturs fugids da la dictatura naziunalista spagnola che scumandava il catalan. Quai tracta Anton-Simó Massó i Alegret (Kreuzlingen/TG), lectur da catalan a l'Universitat da Turitg, en ses curs superieur dal proxim semester d'atun, mintga mesemna da las 10.15 a las 12.00, gist avant ses curs d'introduziun al linguatg catalan (mesemna da las 12.15 a las 13.45).

Il viadi interieur d'in poet

Massó sa funda cunzunt sin «Quanta, quanta guerra...» (1980) da Mercè Rodoreda (1909–1983). L'autura aveva entschavì a scriver e publitgar gia en ils onns trenta. Lur ha'la vivì en Frantscha e, d'advent da 1954, a Geneva sco traductura. Massó scriva dal «miracle literari rodoredià dels anys 60»; il roman «La plaça del Diamant» (1962) è stà in grond success, malgrad las restricziuns da la dictatura, ed è vegnì translata en englais, franzos e tschec. Massó numna plis scripturs catalans che simboliseschan la situaziun da lur litteratura en ils decennis suenter la victoria dal naziunalissem spagnol; dus d'els, in exilià temporar ed in «da l'interieur», meritan menziun speziala. Carles Riba (1893–1959) ha publitgà 1919 ina versiun poetica da l'«Odissea» e gidà 1923–1932 il lexicograf Pompeu Fabra (1868–1948) a pinar il «Diccionari general de la llengua catalana» (publitgà 1932). Mal'experientscha centrala da Riba è stada 1939–1943 ses exil en Frantscha e cunzunt a Bierville/Normandia.

1944 èn cumparidas sias versiuns da Friedrich Hölderlin (1770–1843), lura sias traducziuns d'ovras da Sofocles (5avel tschientaner a. Cr.) e 1948 sia segunda versiun da l'«Odissea». Sias poesias liricas principalas, «Elegies de Bierville», èn cumparidas 1943 en prima ediziun a Buenos Aires, 1949 en segunda a Santiago de Chile e 1951 en terza a Barcelona. «Il moviment dubel – exil e return – avischina [il poet] a las ragischs subconsciousentas da l'olma, al pinond a turnar fisicamain. El rapporta da ses viadi interieur cun ina seria da maletgs classics (...) sco il return d'Odiseus ad Itaca» (2).

Naziunal ed umanistic enina

Il poet Salvador Espriu (1913–1985) perencunter ha adina vivì en Catalogna. «Dal 1939, cur che [l'armada da Franco] l'occupava e che la guerra n'era anc betg a fin en Spagna, ha Espriu scrit il toc da teater 'Antígona', publitgà 1955 e represchentà 1958 per l'emprima giada. L'autur tractava ils temas da la guerra civil, la cumpassiun envers ils victorisads ed il dretg da vegnir sepulì da l'atgna glied. 1948 ha Espriu publitgà ses grond toc da teater 'Primera història d'Esther', represchentà 1957 per l'emprima giada, (...) nua ch'el exprima pliras ponderaziuns davart la pussanza e la guerra tranter fragliuns (...). 1960 ha'l publitgà 'La pell de brau' ['Il tgir da taur', pia la Spagna, G. S.-C.], (...) vasta visiun da la problematica istorica, morala, politica e perfin linguistica da 'Sepharad' (la Spagna) (...) cun la preschientscha da la mort, da l'anguscha, dal cumbat tranter fragliuns euv. (...). En sia ovra ha Espriu surpiglià e puspè inventà la tradiziun litterara da la carstgaunadad en il context geografic ed istoric da la Catalunya da ses temp, dechantond sia disfatga e speranza» (3). Trubadurs da protesta dals onns sessanta han mess en musica poesias d'Espriu; ins na po mai pli emblidar quella che stimulescha da dar enavant il linguatg (catalan): «Hem viscut per salvar-vos els mots, per recordar-vos el nom de cada cosa» («Nus avain vivì per salvar ils pleds per vus, per as far endament il num da mintga chaussa»). Massó deditgescha il semester da primavaira 2009 a Primera història d'Esther». Espriu è stà e resta in poet naziunal catalan ed umanistic enina. El ha surpiglià ed approfondì temas da la mitologia greca e da la mistica giudaica. «Sepharad» è il num ebraic da la Spagna. Umens sco el, sco il scriptur mistic da Mallorca Ramon Llull (13avel e 14avel tschientaner) e sco Joan Lluís Vives (1493–1540) da València, professor da filosofia ad Oxford, espriman la tradiziun umanistica catalana.

1) Ralph Hug en: «Piz», stad 2008, pp. 51–52.

Adressa: Edition piz, Urezza Famos, Center Augustin, 7550 Scuol.

Posta electronica: info@pizmagazin.ch.

2) A[rthur] T[erry] en: Joaquim Molas e Josep Massot i Muntaner (ed.), Diccionari de la litteratura catalana. Barcelona (Edicions 62, ISBN 84-297-1550-9) 1979, p. 610, chavazzin «Riba, Carles».

3) Josep M[aria] C[astellet] en: Joaquim Molas e Josep Massot i Muntaner (sco nota 2), pp. 230–231, chavazzin «Espriu i Castelló, Salvador».